

לשוננו לעם

עורך: משה פלורנטין

מתוך

כרך נה, תשס"ה-תשס"ו

האקדמיה ללשון העברית
מוגן בזכויות יוצרים

פתח דבר

העוקב אחרי הוראת הלשון העברית ודקדוקה בבתי הספר בארץ מאז קום המדינה לא יתקשה לראות עד כמה נצטמצמה מאוד הוראת הניקוד.

יש מי שיאמר כי דובר עברית אינו זקוק עוד לידיעת הניקוד. הגייתה מהלכת בפיו משחר ילדותו. ומי שמשבש או "משבש" צורות לשון, אין צורך להטריח אותו בלימוד של שיטת הניקוד המייגעת.

עד לפני ארבעים שנה הכול למדו את הניקוד ואת כללי נטיית השם והפועל והמיליות, ולא מעט מבוגרי בתי הספר שלטו שליטה מרשימה בניקוד. השיטות החדשות וה"חדישות", שנשתלטו על ההוראה בבתי הספר ודחו תכנים רבי ערך, הביאו לצמצום הלימוד של מקורות התרבות היהודית הקלאסית, והדבר הזה לא פסח, כמובן, גם על הוראת הדקדוק העברי והניקוד בכלל זה.

דבר ברור הוא כי לאחר מאה שנה ויותר של דיבור עברי – המבוסס על ההגייה המקיימת למעשה רק חמש תנועות ("המבטא הספרדי"), וזה דר בכפיפה אחת עם הניקוד הטברני שיש בו שבעה סימנים שייצגו שבע מהויות הגייה (תנועות) נבדלות – מובטחת התנגשות מתמדת בין הדיבור שבעל-פה לתורת הניקוד שבכתב. התנגשות זו אינה חדשה; משנתפשט הניקוד הטברני בכל תפוצות ישראל והגיע עוד בימי הביניים אל בעלי ההגייה הספרדית, הכותבים לא יכלו לעמוד בכללי הניקוד הזה, והרי הם מחליפים בין סימני ניקוד המציינים תנועות שהגיותן זהה או קרובה בפיהם (כחילופי קמץ בפתח ופתח בקמץ או צירי בסגול וסגול בצירי בכתבי יד של ספרי מקרא, של משניות ושל פיוטים המנוקדים ניקוד "ספרדי-איטלקי"), ונמצאים מקיימים למעשה מערכת תנועות מחומשת.

כך פתרו יחידים – לא מעטים – את ההתנגשות בין הנכתב לנקרא ונהגה. כיום חמישה מיליון ויותר אנשים, נשים וטף – העברית היא להם שפת אם או למזער שפת יום-יום הן כלשון דיבור הן כלשון כתיבה. בנסיבות שונות הכתיבה זקוקה להשלמות בניקוד כדי שתהיה מדויקת. ויש טקסטים שננקדים בשלמותם, כחומרים של תלמידי כיתות היסוד בבתי הספר. וכך הוא בספרי הלימוד המשמשים באולפנים לעולים ולתיירים ובספרי שירה.

רבים וטובים וראויים להוקרה סוברים שהניקוד הטברני הוא נכס תרבותי (ויש אומרים "קניין דתי") שאין לוותר עליו בקלות, אך יש הטוענים: יוותר הניקוד ללשון המהלכת! לשון אחר: יש להתאים את שיטת הניקוד הטברנית בעלת שבע התנועות למציאות בעלת חמש תנועות.

ד"ר מרדכי מישור מוכר לכול בזכות הישגיו החשובים בחקר לשון חכמים ובזכות היותו ימים רבים ראש המדור לתחום הזה במילון ההיסטורי של האקדמיה ללשון העברית. אבל מישור הוא גם איש "לשון ההוֹנָה" שנתפרסם במפעלו המשותף עם שושנה בהט המנוחה – "מילון ההווה". ועתה הוא מבקש לתת מחילו גם לדקדוק הַהוֹנָה (הוא היה מנקד את הצירוף הזה דְקָדוּק הַהוֹנָה ומדגים בניקודו את כל חמש התנועות שהוא ממליץ עליהן).

סבור אני שראוי להעמיד את הצעתו של ד"ר מישור לדיון פומבי ולבקש מכל מי שרוצה להשיב עליה במעט או בהרבה, או מכל מי שרוצה להתעמת אתה ממש, לבוא ולהציע את דבריו בדיון הזה. זה הרקע לפרסומה של החוברת הזאת של "לשונונו לעם". מובן מאליו שהאקדמיה לא באה לתת בזה הכשר להצעתו של מישור לצמצם את סימני הניקוד לחמישה, אלא לפתוח דיון נרחב בנושא. יש לקוות כי הפרסום הזה יקדם את הבירור.

ספק אם השינוי המוצע יכול לבוא ב"הנחיה מלמעלה" או שיקום ויעלה "מן השטח". מכל מקום ראוי שחוקרים ומורים וכל מי שענייני התרבות העברית קרובים לו יטול חלק פעיל בדיון הזה, או לפחות ייחשף לדיון הזה. אם תתגבש הצעתו של מישור למשנה סדורה ולדקדוק שלם, אף מוסדות האקדמיה יוכלו לדון בה, גם מתוך נתינת הדעת הראויה ל"מסורת הדורות" וגם מתוך זיקה ל"עברית המהלכת". רק ימים יגידו אם אמנם יתרחש השינוי המוצע או שהדבר יישאר בבחינת "דרוש וקבל שכר".

משה בר־אשר

בשישה עשר באדר תשס"ו